

Fartøyvern

Om å eie et vernet fartøy – antikvariske prinsipp i fartøyvernet

Å eie eller forvalte et flytende kulturminne gir både gleder og utfordringer. Samtidig påtar man seg også et ansvar overfor vår felles maritime kulturarv. I Norge baseres fartøyvern både på stor frivillig innsats og bidrag fra fellessamfunnet. Dette faktaarket tar for seg enkelte formaliteter og forpliktelser ved å eie et fartøy som er omfattet av vern eller fredning.

Den offentlige målsetting er å ta vare på et utvalg fartøy som er representativt for den norske maritime kulturarven. Ivaretagelsen av fartøy som kulturminner kan formaliseres gjennom samarbeid med Riksantikvaren. Forvaltningen opererer med 2 vernekategorier; «vernet skip» og «fredning».

Vernet skip

Status innvilges etter søknad til Riksantikvaren. Fartøyet underlegges dermed antikvariske bevaringsforpliktelser, og eier inngår en verneavtale med Riksantikvaren. Eier forplikter seg til å utarbeide en verneplan for fartøyet. Verneplanen skal ha utgangspunkt i den spesifikke epoken fra fartøyet historie som er vektlagt ved verneavtalens inngåelse. Avtalen kan sies opp av begge parter. Status oppheves ved eierskifte, og ny avtale må opprettes. Søknadsskjema for status som «vernet skip» og informasjon finnes på Riksantikvarens nettside. En søknad må understøttes av god historisk dokumentasjon vedrørende alt fra byggested, konstruksjon, bruksområde til eierskap.

Fredning

I år 2000 ble det i Kulturminneloven åpnet for fredning av båter. Dette gjelder alle former for farkoster som anses å ha særlig kulturhistorisk verdi. Dette gir en juridisk beskyttelse av objektet. Det er Riksantikvaren som initierer og gjennom vedtak

utfører fredning. Midlertidig fredning kan utføres som hastevedtak, ved fare for tap av fartøy, men normalt vil det være en grundig prosess der det utarbeides dokumentasjon som legges til grunn for fredningen.

Tilskuddsordning

Riksantikvaren forvalter en statlig tilskuddsordning for restaurering av fartøy med status som vernet skip eller som er fredet. Tilskuddsordningen har søknadsfrist en gang i året og søknad utfylles på Riksantikvarens egne skjema. Status som vernet skip medfører ikke automatisk tildeling av midler fra Riksantikvaren.

Enkelte fylker er med i en ordning der fylkeskommunale midler automatisk utløser tilsvarende midler fra Riksantikvarens budsjett. Vernestatus er en forutsetning for å motta økonomisk støtte fra Riksantikvaren og enkelte andre instanser som fylker og ulike fond og stiftelser. De største aktørene her er: Norsk kulturminnefond, Stiftelsen UNI og ulike Sparebankstiftelser. En liste over ytterligere instanser som støtter fartøyvern finnes på nettstedet til Norsk Forening for Fartøyvern. Her ligger også

Forutsetninger for vernestatus

Fartøyet må oppfylle Riksantikvarens sine vilkår for autentisitet.

Fartøyet skal vurderes ut fra type, funksjon og tilstand.

Fartøyet skal ha en lokal forankring og være offentlig tilgjengelig.

Fartøyet skal ha allmenn interesse.

Fartøyet skal ha en bærekraftig organisasjon rundt seg.

Fartøyet skal ha en realistisk økonomisk mulighet til å bli istandsatt.

D/S Skibladner var Norges første fartøy som fikk fredningsstatus. Her forlater Skibladner Kapp på Mjøsa. Foto: Colin Dobinson, 2008.

gode tips for søknadsskriving. Søknadsskjema og eksempelsøknad ligger på de enkelte instansenes nettsteder, eller tilsendes på forespørsel.

Ansvar og forpliktelser

Dersom et fartøy får innvilget status som «vernet skip» eller fredes, skal istandsetting og vedlikehold i hovedsak utføres etter samme prinsipp som gjelder for kulturminner på land. Eier av fartøyet må derfor rette seg etter Riksantikvarens vilkår (se egen boks).

Det er særskilte betingelser og unntaksbestemmelser for eiere av fartøy med vernestatus i forhold til deler av regelverket underlagt Sjøfartsdirektoratet. Besiktigelser av Sjøfartsdirektoratet, er fritatt for gebyr, når fartøyet har status som vernet skip. Det er viktig å samråde seg med Riksantikvaren i tilfelle krav om endring fra Sjøfartsdirektoratet. Videre må det meldes fra om eierskifte, og i tilfeller der man ikke ser seg i stand til å ivareta fartøyet. For verneflåten kan det søkes om inndekning av enkelte offentlige avgifter fra Riksantikvaren.

Fiskefartøy som er innvilget strukturering kan ved søknad til Fiskeridirektoratet fritas destruksjonskravet. Fritak forutsetter

vernestatus fra Riksantikvaren, eller at fartøyet overtas av lag, forening eller skole. Det må opprettes en tinglyst avtale med Fiskeridirektoratet som gir en rekke betingelser for fartøyeier.

Dette er gjeldende pr. 2015, og det tas forbehold om framtidige endringer i forvaltning og forskrifter i de ulike direktorater.

Restaurering av fartøy med vernestatus

Restaurering av kulturminner, eller endringer skal følges opp med dokumentasjon før, under og etter ferdigstilling. Dokumentasjon utføres enklest med gode digitale foto eller video. Se også faktaarkene «Veiledning for verft» og «Dokumentasjon». Fartøyvernssentrenes fellestråd utarbeider fortløpende faktaark om tradisjonelt vedlikehold og andre tema knyttet til fartøyvern. Disse arkene kan lastes ned på de ulike sentrenes og Riksantikvarens nettsider, samt på «delebanken.no».

Sjarken «Geir Ketil» bygget av Olav Brenne, Saltdal 1976, er et av Norges minste vernede fartøy. Foto utlånt av Kai Linde.

Krav til utførelse ved restaurering

Arbeidet skal være tro mot virkeligheten. Det betyr at det spesifikke fartøy framstår som det var i en nærmere definert epoke. Det skal ikke fjernes/-tilføres utstyr eller utføres forbedringer som ikke samsvarer med epoken.

Arbeidet skal være tro mot materialbruken. Det betyr at restaureringen skal utføres med de opprinnelige materialtyper som er benyttet i fartøyet. Det er et overordnet mål og skifte ut så lite som mulig av originalt materiell.

Arbeidet skal være tro mot håndverket. Utskiftede deler skal være eksakte kopier av de opprinnelige med samme dimensjoner, verkøybruk og håndverksmessig utførelse.

Riksantikvarens vilkår for tildeling av midler

Fartøyet skal ha vernestatus hos Riksantikvaren.

Drift og vedlikehold skal ha som overordnet mål å sikre fartøyet som varig kulturminne. Konserveringstiltak, vedlikehold og eventuelle istandsettingsarbeid må skje etter prinsipp som tar vare på de historiske kvalitetene ved fartøyet ut fra en nærmere dokumentert epoke i fartøyet sin historie. Dette utføres i samarbeid med Riksantikvaren.

Dersom det er nødvendig å utføre endringer og tilpasninger, eller utstyr må skiftes ut, skal Riksantikvaren underrettes på forhånd. For fredede fartøy er dette søknadspiktig.

Tildelinger fra det offentlige vil forutsette at det ligger en teknisk-historisk dokumentasjon og restaureringsplan til grunn for planlagte arbeider. Det vil også være krav om utarbeidelse av vedlikeholdsplan for videre bevaring av fartøyet.

Ved offentlig støtte må det føres regnskap og utarbeides rapport som viser hvordan midlene er benyttet. Det må påregnes krav om revisjon av godkjent revisor.

Litteratur

Riksantikvarens rapporter nr.25 1998. *Flytende kulturminner: En innføring i fartøyvern*. Riksantikvaren.

Nasjonal verneplan for fartøy: 2010-2017. 2010. Riksantikvaren.

Nyttige kontakter:

Hardanger Fartøyvernssenter; www.fartoyvern.no

Nordnorsk Fartøyvernssenter; www.nnfa.no

Bredalsholmen Dokk og Fartøyvernssenter; www.bredalsholmen.no

Norsk Forening for Fartøyvern; www.norsk-fartoyvern.no

Riksantikvaren; www.ra.no

Forfatter:

Nils Marius Johansen, Nordnorsk Fartøyvernssenter

Publisert:

Oktober 2015